

تحلیل درک کیفیت حکمرانی در ایران

علی ساعی^۱

تینا روشن^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۸۹/۰۹/۱۲ تاریخ تایید: ۱۳۸۹/۱۲/۱۲

چکیده

موضوع این مقاله درک کیفیت حکمرانی در ایران است که در میان استادان دانشگاه‌های تربیت مدرس، علامه طباطبایی و تهران مطالعه شده است. پرسش مقاله حاضر آن است که: "درک استادان دانشگاه درباره کیفیت حکمرانی در ایران چگونه است؟ ادبیات نظری متن حاضر بر تئوری حکمرانی خوب استوار است. روش پژوهش مقاله، پیمایش فازی است. واحدهای مشاهده صد نفر از استادان دانشگاه‌های تربیت مدرس، علامه طباطبایی و تهران می‌باشد. شواهد تجربی دلالت بر آن دارد که ارزش میانگین درک پاسخگویان در باب همه زیر مجموعه‌های مفهوم کیفیت حکمرانی پایین‌تر از نقطه گذار (۵) است. این رابطه در باب شاخص کل کیفیت حکمرانی نیز صادق است. بیشترین میزان داوری منفی مربوط به شاخص کنترل فساد است. شواهد تجربی نشان می‌دهد که بطور متوسط ۶۷ درصد از پاسخگویان کیفیت حکمرانی را در ایران کاملاً منفی تا عمدتاً منفی ارزیابی کرده‌اند. تنها ۳۱٪ از آنان کیفیت حکمرانی را کاملاً خوب ارزیابی کرده‌اند و ۱۲ درصد پاسخگویان در نقطه گذار قرار دارند. نقطه گذار جایی است که بیشترین ابهام را از حیث این که آیا یک مورد بیشتر عضو یا غیرعضو است، دارد. این افراد درباره کیفیت حکمرانی خوب یا بد تردید دارند. در واقع اکثریت پاسخگویان درک منفی در باب کیفیت حکمرانی در ایران دارند.

واژگان کلیدی: حکمرانی خوب، مسئولیت‌پذیری، حاکمیت قانون، کارآیی، شفافیت و روش فازی.

1. saeia@modares.ac.ir
2. ro.tina@yahoo.com

۱. استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس.
۲. کارشناس ارشد جامعه‌شناسی.

طرح مسأله

چگونگی حکومت همواره مورد توجه اندیشمندان سیاسی و جامعه‌شناسان بوده است. رهبران و مسئولان سیاسی نیز همواره تلاش دارند که نظام سیاسی‌شان را کارآمدتر سازند یا کارآمد جلوه دهند. تمامی حکومت‌ها هدف خود را دستیابی به خیر و مصلحت بیشتر برای شهروندان اعلام می‌کنند، هم‌آنجایی که فضا را برای مردم، سازمان‌ها و ساختارهای مردمی تنگ و قدرت را در دست خود متمرکز می‌کنند، و هم‌آنجایی که آزادی بیشتری برای مردم و شکل‌گیری ساختارها و سازمان‌ها فراهم می‌کنند. همه حکومت‌ها مدعی هستند که بسترسازی می‌کنند تا از طریق بهسازی فردی، اجتماعی و نهادی، زمینه حکمرانی خوب را فراهم کنند. اندیشمندان سیاسی و جامعه‌شناسان نیز هدف سیاست و کارکرد نظام سیاسی را ایجاد نظم و ثبات از طریق کارآمدی نهادی می‌دانند. با این وجود ناکارآمدی نهادهای سیاسی از جمله موضوعاتی است که همواره مطرح بوده است.

موضوع این مقاله ناظر درک کیفیت حکمرانی است. در این نوشتار منظور ما از کیفیت حکمرانی، به معنای عملکرد نهادی موفق، کارآمدی حکومت و کیفیت تصمیم‌گیری‌ها و اجرای تصمیم‌گیری‌های حکومت در عرصه اجتماعی، اقتصادی و سیاسی دارد. کیفیت حکمرانی در پیوند با چگونگی کاربرد قدرت، تعامل و پاسخگویی معنا می‌یابد در متن حاضر کیفیت حکمرانی معادل حکمرانی خوب است.

براساس گزارش‌های آماری بانک جهانی، شاخص حکمرانی خوب در بین کشورهای درحال توسعه‌ای مانند کره جنوبی با ۷۱/۳، مالزی با ۶۲، تایلند با ۵۳، ترکیه با ۵۰/۷۶، برزیل با ۵۰/۱۲ و هند با ۴۵/۳۲، روسیه با ۳۹/۶۴، ایران با ۳۷/۶۰، ارمنستان با ۳۸، پاکستان با ۲۸ است (گزارش‌های آماری بانک جهانی، ۱۹۹۸-۲۰۱۰). بر مبنای شواهد تجربی کشور ایران با شبیه‌ترین کشورهای درحال توسعه از جمله کره جنوبی، مالزی و ترکیه به ترتیب ۳۳/۷، ۲۶/۶ و ۱۴/۱۰ واحد اختلاف دارد. در پژوهشی که عبدالهی و ساعی (۱۳۹۰) انجام داده‌اند، داده‌های تجربی نشان می‌دهد که شهروندان تهرانی حکمرانی بد، حکومت ناکارآمد و وجود مسئولین ناکارآمد را از مهمترین مشکل کشور ایران دانسته‌اند.

شواهد ارایه شده دلالت بر آن دارند که کیفیت حکمرانی در ایران مسئله مند است. اما در اینجا این سوال مطرح است که آیا شواهد بانک جهانی درباره مسئله مند بودن کیفیت حکمرانی در ایران صادق است؟ سوال دیگر اینکه آیا حکمرانی بد مهمترین مشکل کشور ایران است؟ برای دستیابی به پاسخ این نوع سوالات، تعدادی از استادان دانشگاه‌های مورد مطالعه به مثابه واحدهای مشاهده انتخاب شده‌اند. استادان دانشگاهها، اجتماع علمی محسوب می‌شوند و ارزیابی و روایت آنان درباره کیفیت حکمرانی هم می‌تواند بردانش نظری و هم بر تجربه زیسته‌شان

استوار باشد. بنابراین نتایج این پژوهش می‌تواند شاهی بر درجه صدق یا کذب داده‌های تجربی پژوهش‌های پیشین باشد و نیز داده‌های تجربی جدیدی را برای داوری در باب چگونگی کاربرد قدرت، کارآمدی حکومت و عملکرد نهادی دولت فراهم سازد. این پیمایش از نوع توصیفی است. بنابراین سوال مقاله آن است که: درک استادان دانشگاه در باب کیفیت حکمرانی در ایران چگونه است؟. این سوال از نوع توصیفی و پاسخ تجربی آن نیز منطقی است.

چارچوب نظری

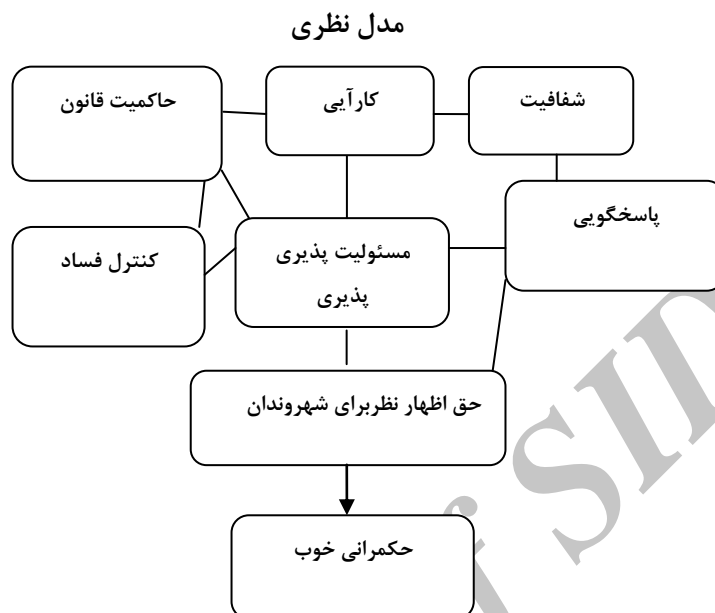
چارچوب نظری این متن تئوری حکمرانی خوب است. مفهوم حکمرانی خوب در ذات خود تعامل و همکاری بین جامعه مدنی و نظام سیاسی یا تعامل بین دولت و شهروندان را دارد. حکمرانی به پویاها یا فرایندهای تصمیم‌گیری در جامعه، چگونگی کاربرد قدرت و نحوه روابط دولت و شهروندان (افراد و گروه‌ها) اشاره دارد. کیفیت حکمرانی در پیوند با چگونگی کاربرد قدرت، تعامل و پاسخگویی معنا می‌یابد. بنابراین حکمرانی خوب ناظر بر سیاست مبتنی بر مشارکت، دولت دمکراتیک، کارآمدی حکومت و مدیریت با کیفیت در جامعه است. مفهوم حکمرانی خوب به لحاظ نظری دارای ابعادی از قبیل پاسخگویی دولت و حقایق اظهار نظر قایل بودن برای شهروندان، قانون‌مداری و حاکمیت قانون، اثربخشی و کارایی دولت، ثبات سیاسی، مساوات‌طلبی، شفافیت و مسئول بودن است (ر.ک. به: دانیل گافمن، آرت کری و ماسیمو مستروزی، ۲۰۰۳ و ۲۰۰۹). شاخص‌های کلیدی حکمرانی خوب از نظر برنامه توسعه سازمان ملل (۱۹۹۷) حاکمیت قانون^۱، شفافیت^۲، مسئولیت‌پذیری^۳، اجماع‌مداری^۴، عدالت، اثربخشی و کارایی^۵، پاسخگویی^۶، دیدگاه استراتژیک^۷ و مشارکت^۸ هستند. بانک جهانی (۲۰۰۵)، حکمرانی خوب را براساس شش شاخص زیر تعریف کرده است: ۱- حق اظهار نظر و

1. UNDP
2. Rule of Law
3. Transparency
4. Responsiveness
5. Consensus Orientation
6. Effectiveness and Efficiency
7. Accountability
8. Strategic Vision
9. Participation.

پاسخگویی^۱؛ ۲- ثبات سیاسی وعدم خشونت^۲؛ ۳- کارایی و اثربخشی دولت^۳ در انجام وظایف محوله؛ ۴- بار مالی مقررات^۴؛ مقررات اضافی و هزینه های آن؛ ۵- حاکمیت قانون^۵؛ ۶- کنترل فساد^۶. بر مبنای تعریف کمیسیون اقتصادی و اجتماعی ملل متحد در آسیا و اقیانوسیه^۷ (۲۰۰۴)، حکمرانی خوب دارای هشت شاخص عمده می باشد: مشارکتی^۸، اجماع محوری^۹، مسئولیت پذیری^{۱۰}، شفافیت^{۱۱}، پاسخگویی^{۱۲}، کارایی و اثربخشی^{۱۳}، عادلانه و فراگیر^{۱۴} و حاکمیت قانون^{۱۵} است. کافمن وهمکاران^{۱۶} (۲۰۰۲) شاخص آزادی شهروندان برای اظهار نظر و پاسخگو بودن دولتمردان و بی ثباتی سیاسی، کارآمدی دولت^{۱۷} و کیفیت قوانین تنظیمی شاخص کلی، حاکمیت قانون و کنترل فساد را به عنوان مولفه های حکمرانی خوب می دانند. در جمع بندی می توان مولف های حق اظهار نظر، مسئولیت پذیری، حاکمیت قانون، پاسخگویی، شفافیت، کارایی و کنترل فساد، در بحث های نظری ارایه شده، مشترک است. در متن حاضر این مولف ها، مبنای مدل نظری و بررسی تجربی کیفیت حکمرانی قرار گرفته اند.

- 1 . Voice and Accountability.
- 2 . Political Instability and Violence
- 3 . Government Effectiveness
- 4 . Regulatory Burden
- 5 . Rule of Law
- 6 . Corruption
- 7 .UNESCAP
8. participatory
- 9 .Consensus oriented
- 10 .Accountable
- 11 . Transparent
- 12 .Responsive
- 13 .Effective and efficient
- 14 .Equitable and inclusive
- 15 . the rule of law
- 16 .kaufmann et al

۱۷. مانند کیفیت تهیه و تدارک خدمات عمومی؛ کیفیت نظام اداری؛ صلاحیت و شایستگی کارگزاران و استقلال خدمات همگانی از فشارهای سیاسی.

در باب ساختار منطقی مدل نظری حکمرانی خوب باید گفت، در این مدل بجای تاکید بر رابطه علی میان مولفه ها، حکمرانی خوب به مثابه یک کل ترکیب بندی شده^۱ درک شده است. این کل ترکیب بندی شده، سازه ای است که از طریق ترکیب مجموعه ای از مولفه های حاکمیت قانون، کارآیی، شفافیت، کنترل فساد، مسئولیت پذیری، پاسخگویی و حق اظهار نظر برای شهروندان ساخته شده است که در آن مولفه های تشکیل دهنده مفهوم حکمرانی خوب حضور همزمان^۲ دارند.

براساس تئوری حکمرانی خوب هر چه میزان تغییرات مثبت در مولفه های حکمرانی بیشتر باشد، کیفیت حکمرانی در آن جامعه مناسب تر است.

فرضیه مقاله ماهیت توصیفی دارد. در چارچوب روش فازی ساختار منطقی گزاره فرضیه به صورت زیر است:

1. Configuration
2. Simultaneous

"میانگین درک استادان دانشگاههای تربیت مدرس، علامه طباطبایی و تهران، درباب کیفیت حکمرانی پایین تر از نقطه گذار (۵) است"، بطوری که با معیار ۶۰ درصدی، استادان مورد مطالعه بیشتر غیرعضو مجموعه ۱ حکمرانی خوب هستند.

حکمرانی خوب یک مفهوم تئوریک است. مطالعه تجربی آن نیازمند تعریف عملی و تبدیل آن به سنجه های قابل مشاهده است که در جدول زیر معرفیهای عملی این مفهوم ارائه شده است.

جدول ۱ معرفیهای عملی کیفیت حکمرانی

حاکمیت قانون رعایت هنجارهای اخلاقی و قانونی در انجام وظایف مانند قانون‌گرایی؛ انصاف؛ درستکاری		
ایجاد فرصت های شغلی جدید؛ اجرای موفقیت آمیز یارانه ها؛ اجرای موفقیت آمیز سهام عدالت؛ کاهش تورم تامین مسکن	کاهش ترافیک شهری؛ ارتقاء کیفیت وسایل حمل و نقل عمومی؛ ایجاد فرصت برای مشارکت مردم؛ حفظ منابع طبیعی؛ کاهش آلودگی هوا، آب، خاک و صوتی؛ ایجاد فضای سبز؛ ارائه خدمات شهری مانند آب، برق، تلفن و گاز؛ ایجاد مراکز بهداشت و درمان مانند خانه بهداشت، بیمارستان، درمانگاه و آسایشگاه؛ ایجاد مراکز آموزشی مانند مهد کودک، مدارس و دانشگاه؛ تامین اجتماعی مانند بیمه بازنشستگی، بیمه بهداشت و درمان، بیمه حوادث و سوانح طبیعی؛ امنیت اجتماعی مانند امنیت جانی، امنیت مالی، امنیت شغلی، امنیت فکری مانند بیان آزادانه افکار و اندیشه ها	بازرسی
شفافیت بودجه (نمایش چگونگی مصارف درآمد ها و منابع مالی)	اطلاع رسانی در خصوص وظایف و عملکرد برنامه دولت به شهروندان مانند:	شفافیت
شفافیت استفاده در هزینه های عمومی		
شفافیت در مورد وضع قوانین و لوایح جدید		
کنترل فساد اداری - مالی مانند رانت خواری؛ اختلاس؛ رشوه؛ خویشاوندگرایی و حامی پروری		کنترل فساد
مسئولیت پذیری در مقابل حقوق شهروندان مانند آزادی برپایی تجمعات (صنفی، اعتراضی)؛ احترام به حوزه خصوصی شهروندان		
تحقق بخشیدن به خواست های قانونی شهروندان؛ انتقاد پذیری؛ رسیدگی به موقع به شکایات شهروندان		پاسخگویی
حق اظهار نظر مانند آزادی مطبوعات و آزادی بیان		

1. more out than in

روش پژوهش

این پژوهش بر پیمایش اجتماعی فازی استوار است. برای گردآوری داده‌ها از ابزار پرسشنامه بر پایه مقیاس فازی استفاده شده است. برای تحلیل داده‌ها، از تکنیک جداول توزیع درصدی و میانگین فازی استفاده است. درباب روش فازی باید گفت، در این روش، مفهوم مورد سنجش به مثابه یک مجموعه فازی در نظر گرفته می‌شود، آنگاه نوع و درجه عضویت اعضا در آن مجموعه تعریف می‌گردد. عنصر کلیدی در تابع عضویت فازی، درجه‌بندی^۱ میزان عضویت در یک مجموعه است. در روش فازی صدق یک گزاره زیر مجموعه فازی یک بازه [۰،۱] فرض می‌شود. ارزش یک بیانگر عضویت کامل و ارزش صفر عدم عضویت کامل است. در مجموعه فازی سه حالت کیفی کاملاً عضو، نقطه گذار، کاملاً غیر عضو و حتی بیشتر تعریف می‌شود. نقطه گذار جایی است که بیشترین ابهام را از حیث این که آیا یک مورد بیشتر عضو یا غیر عضو است، دارد. در حقیقت این اصل منطق فازی که هر چیزی درجه‌پذیر است، در آزمون تجربی گزاره‌ها نیز صادق است. داوری فازی نیازمند بر ساختن تابع عضویت فازی است که این تابع از طریق فازی سازی مفاهیم، عملیاتی می‌شود (ر.ک به: ساعی ۱۳۸۸). در این پژوهش درجات فازی مفاهیم بر مبنای ارزشهای جدول زیر تعیین شده است (رگین ۲۰۰۸، به نقل از ساعی؛ ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹)

جدول ۱. ارزشهای فازی

درجه‌بندی	برچسب زبانی
۰،۹۹	عضویت کامل ^۲
۰،۸۳	عمدتاً درون مجموعه ^۳
۰،۶۷	بیشتر درون تا بیرون مجموعه ^۴
۰،۵	نقطه‌گذار ^۵
۰،۳۳	بیشتر بیرون تا درون مجموعه ^۶
۰،۱۷	عمدتاً بیرون از مجموعه ^۷
۰،۰۱	عدم عضویت کامل ^۱

1. Calibration
2. Full membership
3. .Mostly in
4. Degree of membership is more in than out
5. Cross-over point
6. Degree of membership is more out than in
7. Mostly out

به استناد ارزشهای این جدول مقیاس فازی مفاهیم ساخته شده است:

جدول ۲. درجه بندی فازی مفاهیم

درجه بندی فازی مجموعه کیفیت حکمرانی	کاملاً عضو در مجموعه حکمرانی خوب (۹۹) عمدتاً عضو در مجموعه حکمرانی خوب (۸۳) بیشتر عضو در مجموعه حکمرانی خوب (۶۷) بینابین (۵) بیشتر غیر عضو در مجموعه حکمرانی خوب (۳۳) عمدتاً غیر عضو در مجموعه حکمرانی خوب (۱۷) عدم عضویت در مجموعه حکمرانی خوب (۰۱)
---	--

در باب مزیت مقیاس فازی بر مقیاس لیکرت باید گفت مقیاس لیکرت در منطق دوارزشی صفر یا یک قرار دارد. درحالیکه مقیاس فازی در باز [۰،۱] است. در مقیاس لیکرت ارزشهای اختصاص یافته به پاسخها، کد محسوب می شوند. کدهای اختصاص یافته به هر یک از گزینه های موجود در مقیاس اختیاری هستند. ما می توانیم مقیاس رابه صورت، کاملاً موافق (۱)، موافق (۲)، بینابین (۳)، مخالف (۴)، کاملاً مخالف (۵)، ارزشگذاری کنیم یا برعکس. به لحاظ قواعد ریاضی، کدهای این مقیاس، ارزش عددی^۲ ندارند. درحالیکه مقیاس فازی مبتنی بر درجه بندی^۳ است. درجه بندی نیز بر قواعد معینی استوار است (ر، ک به ساعی، ۱۳۸۸).

واحد تحلیل و مشاهده. بر اساس ماهیت این پژوهش، واحد تحلیل فرد می باشد. واحدهای مشاهده را هر یک از استادان دانشگاههای مورد تربیت مدرس، علامه طباطبایی و تهران تشکیل می دهند. محدودیت های خاص حاکم بر این پژوهش از جمله کمبود امکانات مالی، محدودیت زمانی، نوع موضوع و سوالات پرسشنامه موجب گردید که امکان انتخاب و بررسی حجم نمونه متناسب با جامعه آماری میسر نباشد، نیاز به نظر تخصصی استادان به عنوان قشری که آگاهی مناسبی از موضوع تحقیق به نسبت عامه مردم دارند، داشتیم، اساساً در چنین شرایطی روش نمونه گیری غیر احتمالی^۴ صادق است. می توانیم معیار انتخاب واحدهای تجربی را تعداد متغیرها قرار دهیم. برخی از روش شناسان به ازای هر متغیر ۳۰ مورد را گفته اند (کرلینجر، ۱۳۶۶). این تعداد بین ۵۰ تا ۱۰۰ نیز مطرح شده است (هومن، ۱۳۸۰)، با این حال اندازه نسبی واحدهای تجربی تابع محدودیت های خاص هر تحقیق است. ممکن است دامنه تغییر واحدهای تجربی بر حسب متغیر از ۱۰ تا ۱۰۰ متغیر باشد (به نقل از ساعی، ۱۳۸۶: ۹۶). در مجموع حجم نمونه ۱۰۰ مورد تعیین گردیده است. در این پژوهش ابتدا از بین دانشگاههای

1. Full non membership
2. Numeric
3. Calibration
4. Non-probability sampling

دولتی تهران، سه دانشگاه تربیت مدرس، علامه طباطبایی و تهران بر مبنای قضاوت و دانش عمومی پژوهشگر جهت نمونه گیری انتخاب گردید. این سه دانشگاه به لحاظ رشته های تحصیلی، پزشکی، انسانی و فنی را پوشش می دهند. در مرحله بعد در هر دانشگاه بر حسب تعداد استادان تعدادی دانشکده انتخاب شده است. در این پژوهش جهت حصول اطمینان از اعتبار پرسشنامه، از اعتبار محتوایی استفاده شده است. اعتبار معرف ها از طریق دو منبع بدست آمده است. یکی با استناد به ادبیات نظری و تجربی موضوع، دیگر این که به اجتماع علمی^۱ رجوع شده است. برای سنجش پایایی مقیاس های مورد استفاده در تحقیق، از روش مناسب یعنی ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. ضریب آلفای کرونباخ کیفیت حکمرانی ۰,۹۸ می باشد. شواهد تجربی نشان می دهند که مقیاس ها از پایایی بسیار خوبی برخوردار است.

تحلیل یافته های تجربی

از کل حجم نمونه ۳۴ درصد پاسخگویان از دانشگاه تربیت مدرس، ۳۴ درصد از دانشگاه فنی تهران و ۳۲ درصد از دانشگاه علامه طباطبایی می باشند. ۱۰ درصد پاسخگویان زن و ۹۰ درصد آنها مرد می باشند. مرتبه استادی پاسخگویان بدین گونه می باشد: ۱۲ درصد استاد، ۳۲ درصد دانشیار، ۵۰ درصد پاسخگویان استادیار و ۴ درصد آنها مربی می باشند. میانگین درآمد استادان ۱۶۹۸۰۰۰ تومان است. دامنه تغییر متوسط هزینه ماهانه خانوار استادان به تومان از ۲۰۰۰۰۰ تا ۵۰۰۰۰۰۰ تومان می باشد.

کیفیت حکمرانی: این مفهوم، از طریق مولفه های حاکمیت قانون، کارایی، شفافیت، کنترل فساد، مسئولیت پذیری در مقابل حقوق شهروندان، پاسخگویی و حق اظهار نظر قائل بودن برای شهروندان تعریف شده است.

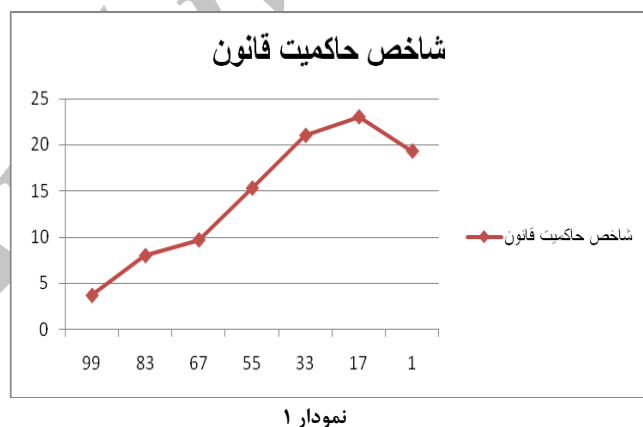
۱. در بررسی اعتبار معرف ها به صاحب نظران مانند دکتر غلامرضا غفاری استاد جامعه شناسی دانشگاه تهران، دکتر محمد رضایی استاد جامعه شناسی دانشگاه علم و فرهنگ، دکتر بهاره آروین استاد جامعه شناسی مدعو دانشگاه علم و فرهنگ، دکتر محمد رضا طالبان استاد جامعه شناسی پژوهشکده امام خمینی و دکتر محسن گودرزی استاد جامعه شناسی دانشگاه الزهرا رجوع شده است.

جدول ۳ - توزیع درصدی میزان حاکمیت قانون

.۰۱	.۱۷	.۳۳	.۵۵	.۶۷	.۸۳	.۹۹	
۱۹,۰	۱۹,۹	۲۶,۰	۱۶,۰	۸,۰	۸,۰	۴,۰	قانون‌گرایی
۱۸,۰	۲۴,۰	۲۲,۰	۱۴,۰	۱۱,۰	۸,۰	۳,۰	انصاف
۲۱,۰	۲۶,۰	۱۵,۰	۱۶,۰	۱۰,۰	۸,۰	۴,۰	درستکاری
۱۹,۳	۲۳,۰	۲۱,۰	۱۵,۳	۹,۷	۸,۰	۳,۷	شاخص حاکمیت قانون

کاملاً حاکمیت قانون (۹۹). عمدتاً حاکمیت قانون (۸۳). بیشتر حاکمیت قانون (۶۷). بینابین (۵). بیشتر عدم حاکمیت قانون (۳۳). عمدتاً عدم مجموعه حاکمیت قانون (۱۷). کاملاً عدم حاکمیت قانون (۰۱).

براساس شاخص حاکمیت قانون، بطور متوسط ارزیابی ۱۹,۳ درصد از پاسخگویان ناظر بر عدم حاکمیت قانون است. ۲۳ درصد آنان معتقدند عمدتاً قانون حاکمیت ندارد. ۲۱ درصد پاسخگویان با گزینه بیشتر عدم حاکمیت قانون موافقت. تنها ۳,۷ درصد پاسخگویان گزینه کاملاً حاکمیت قانون انتخاب کرده‌اند. ۱۵,۳ درصد پاسخگویان در نقطه گذار قرار دارند. نقطه گذار فازی ترین نطقه و دارای حداکثر ابهام است. شواهد نشان می‌دهد عدم درستکاری بیشترین درصد پاسخگویان را به خود اختصاص داده است. به عنوان یک نتیجه بر اساس شاخص حاکمیت قانون دآوری بیشترین درصد پاسخگویان ناظر بر عدم حاکمیت قانون است.

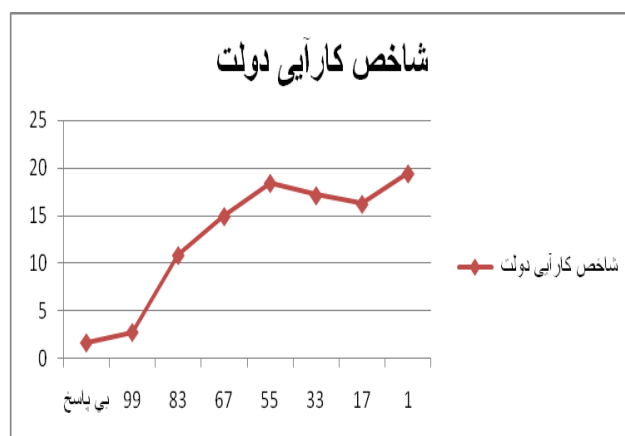
جدول ۴. توزیع درصدی کارآیی

بی پاسخ	۹۹	۸۳	۶۷	۵۵	۳۳	۱۷	۰۱	
	۲،۰	۷،۰	۱۱،۰	۲۳،۰	۲۲،۰	۲۱،۰	۱۴،۰	ایجاد فرصت های شغلی جدید
	۳،۰	۱۲،۰	۱۸،۰	۱۴،۰	۲۰،۰	۲۳،۰	۱۰،۰	اجرای موفقیت آمیز یارانه ها
۱،۰	۲،۰	۸،۰	۱۵،۰	۹،۰	۱۵،۰	۲۲،۰	۲۸،۰	اجرای موفقیت آمیز سهام عدالت
۱،۰	۱،۰	۴،۰	۵،۰	۱۱،۰	۱۶،۰	۱۹،۰	۴۳،۰	کاهش تورم
	۱،۰	۹،۰	۷،۰	۲۴،۰	۱۷،۰	۲۲،۰	۲۰،۰	تامین مسکن
۴،۰		۸،۰	۱۱،۰	۲۸،۰	۲۴،۰	۱۵،۰	۱۰،۰	کاهش ترافیک شهری
	۱،۰	۱۸،۰	۲۱،۰	۲۵،۰	۱۸،۰	۱۱،۰	۶،۰	ارتقاء کیفیت وسایل حمل و نقل عمومی
	۱،۰	۷،۰	۱۱،۰	۱۸،۰	۲۶،۰	۲۱،۰	۱۶،۰	ایجاد فرصت برای مشارکت مردم
	۲،۰	۱۰،۰	۱۳،۰	۱۱،۰	۲۴،۰	۱۸،۰	۲۲،۰	حفظ منابع طبیعی
		۹،۰	۱۰،۰	۱۰،۰	۲۷،۰	۱۸،۰	۲۶،۰	کاهش آلودگی آب، هوا، خاک و صوتی
	۴،۰	۱۵،۰	۲۱،۰	۲۶،۰	۱۹،۰	۱۰،۰	۵،۰	ایجاد فضای سبز
	۵،۰	۲۲،۰	۳۰،۰	۲۰،۰	۱۷،۰	۴،۰	۲،۰	ارائه خدمات شهری ماندآب، برق، تلفن و گاز
	۱،۰	۱۶،۰	۳۲،۰	۲۹،۰	۱۶،۰	۱،۰	۲،۰	ایجاد مراکز بهداشت و درمان
	۲،۰	۲۰،۰	۳۳،۰	۲۲،۰	۱۲،۰	۷،۰	۳،۰	ایجاد مراکز آموزشی
	۱،۰	۱۸،۰	۲۰،۰	۲۹،۰	۱۶،۰	۱۱،۰	۲،۰	بیمه بازنشستگی
	۱،۰	۱۸،۰	۲۰،۰	۲۸،۰	۱۷،۰	۱۵،۰	۱،۰	بیمه بهداشت و درمان
	۱،۰	۱۳،۰	۲۰،۰	۲۸،۰	۱۹،۰	۱۳،۰	۳۰،۰	بیمه حوادث و سوانح طبیعی
	۷،۰	۱۰،۰	۱۵،۰	۲۶،۰	۱۹،۰	۱۵،۰	۸،۰	امنیت جانی
	۵،۰	۱۱،۰	۱۷،۰	۲۲،۰	۲۰،۰	۱۵،۰	۱۰،۰	امنیت مالی
	۶،۰	۴،۰	۲۰،۰	۱۳،۰	۲۱،۰	۲۰،۰	۱۶،۰	امنیت شغلی
	۳،۰	۶،۰	۷،۰	۱۰،۰	۱۴،۰	۲۳،۰	۳۶،۰	امنیت فکری
۱،۸	۲،۸	۱۲	۱۷	۲۰	۱۹	۱۵	۱۳	شاخص کارآیی دولت

کاملاً کارآمد (۹۹) عمدتاً کارآمد (۸۳) بیشتر کارآمد (۶۷) بینابین (۵) بیشتر نا کارآمد (۳۳).
عمدتاً نا کارآمد (۱۷) کاملاً نا کارآمد (۰۱)

بر اساس شاخص کارآیی دولت، بطور متوسط ۱۳ درصد پاسخگویان، دولت را کاملاً نا کارآمد ارزیابی کرده اند. متوسط درصد افرادی که دولت را عمدتاً تا بیشتر نا کارآمد ارزیابی کرده اند به ترتیب ۱۵ و ۱۹ درصد است. تنها ۲،۸ درصد پاسخگویان معتقدند که دولت کارآمد است. ۲۰ درصد پاسخگویان در نقطه گذار قرار دارند. نا کارآمدی دولت در باب کاهش تورم، کاهش

آلودگی آب، هوا، خاک و اجرای سهام عدالت و تامین امنیت فکری برای شهروندان شدیدتر است.

نمودار ۲

جدول ۵. توزیع درصدی کنترل فساد

بی پاسخ	۰۱	۰۱۷	۰۳۳	۰۵۵	۰۶۷	۰۸۳	۰۹۹	بی پاسخ	
۱،۰	۴۹،۰	۲۰،۰	۹،۰	۱۰،۰	۳،۰	۸،۰		۱،۰	کنترل رانت خواری
۱،۰	۵۲،۰	۲۱،۰	۶،۰	۸،۰	۴،۰	۷،۰	۱،۰	۱،۰	کنترل اختلاس
۱،۰	۵۰،۰	۲۰،۰	۸،۰	۸،۰	۶،۰	۶،۰	۱،۰	۱،۰	کنترل رشوه
۲،۰	۵۲،۰	۱۹،۰	۵،۰	۸،۰	۴،۰	۵،۰	۵،۰		کنترل خویشاوندگرایی و حامی پروری
۱،۲۵	۵۰،۷۵	۲۰	۷	۸،۵	۴،۲۵	۶،۵	۲،۳۳	۱،۲۵	شاخص کنترل فساد

کاملاً موفق (۰۹۹). موفق (۰۸۳). تاحدی موفق (۰۶۷). بینابین (۰۵). تاحدی ناموفق (۰۳۳). نا موفق (۰۱۷). کاملاً ناموفق (۰۱).
 شواهد نشان می دهد که بطور متوسط ۵۰،۷۵ از پاسخگویان دولت را در مولفه کنترل فساد ناموفق ارزیابی کرده اند. متوسط افرادی که پایین تر از نقطه گذار توزیع شده اند، معادل ۷۵،۷۵ است. بدین معنی که ارزیابی ۷۷،۷۵ درصد از استادان مورد مطالعه منفی بوده است.

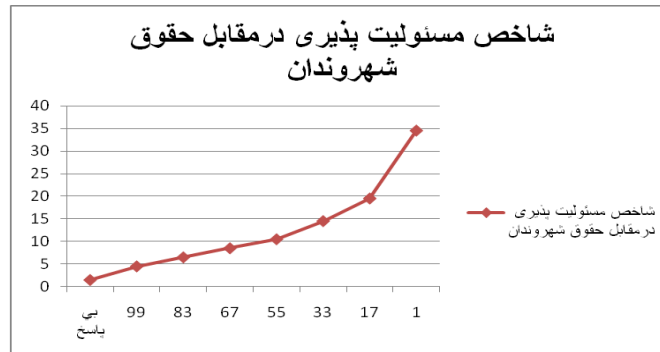

جدول ۶. توزیع درصدی میزان مسئولیت پذیری درمقابل شهروندان

بی پاسخ	.۹۹	.۸۳	.۶۷	.۵۵	.۳۳	.۱۷	.۰۱	
۱۰	۴۰	۸۰	۷۰	۹۰	۱۳۰	۲۰۰	۳۸۰	آزادی برپایی تجمعات صنفی و اعتراضی
۲۰	۵۰	۵۰	۱۰۰	۱۲۰	۱۶۰	۱۹۰	۳۱۰	احترام به حوزه خصوصی شهروندان
۱.۵	۴.۵	۶.۵	۸.۵	۱۰.۵	۱۴.۵	۱۹.۵	۳۴.۵	شاخص مسئولیت پذیری

کاملاً مسئولیت پذیری (۰.۹۹) عمدتاً مسئولیت پذیری (۰.۸۳) بیشتر مسئولیت پذیری (۰.۶۷) بینابین (۰.۵) بیشتر نا مسئولیت ناپذیری (۰.۳۳) عمدتاً مسئولیت نا پذیری (۰.۱۷) کاملاً مسئولیت ناپذیری (۰.۰۱)

بر اساس شاخص مسئولیت پذیری درمقابل شهروندان، ۳۴.۵ درصد پاسخگویان دولت را کاملاً مسئولیت نا پذیری ارزیابی کرده‌اند. ۱۰.۵ درصد پاسخگویان در نقطه گذار قرار دارند. بیشترین درصد پاسخگویانی که ارزیابی آنان منفی بوده است، درمقوله آزادی برپایی تجمعات صنفی توزیع شده‌اند. در مجموع بر اساس شاخص مسئولیت پذیری، اکثریت پاسخگویان معتقدند که دولت درمقابل حقوق شهروندان، مسئولیت ناپذیر است

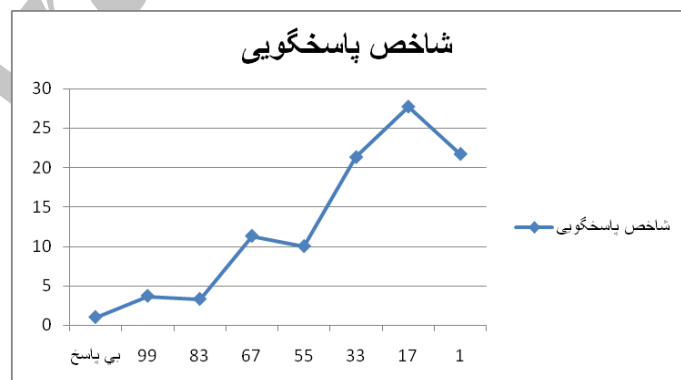

نمودار ۴

جدول ۷. توزیع درصدی میزان پاسخگویی

بی پاسخ	۹۹	۸۳	۶۷	۵۵	۳۳	۱۷	۰۱	
۱۰	۵۰	۶۰	۹۰	۱۰۰	۲۴۰	۲۷۰	۱۸۰	تحقق بخشیدن به خواست های قانونی شهروندان
۱۰	۳۰	۳۰	۱۲۰	۸۰	۱۸۰	۲۸۰	۲۷۰	انتقاد پذیری
۱۰	۲۰	۱۰	۱۳۰	۱۲۰	۲۲۰	۲۸۰	۲۰۰	رسیدگی به موقع به شکایات شهروندان
۱۰	۳۰	۳۰	۱۱۰	۱۰۰	۲۱۰	۲۷۰	۲۱۰	شاخص پاسخگویی

کاملاً پاسخگو (۹۹)، عمدتاً پاسخگو (۸۳)، بیشتر پاسخگو (۶۷)، بینابین (۵۵)، بیشتر غیر پاسخگو (۰۱)، عمدتاً غیر پاسخگو (۱۷)، کاملاً غیر پاسخگو (۰۱) شواهد نشان می دهد که ۷۰.۷ درصد پاسخگویان دولت را درمقابل شهروندان، از دربازه بیشتر غیر پاسخگو تا کاملاً غیر پاسخگو ارزیابی کرده اند.

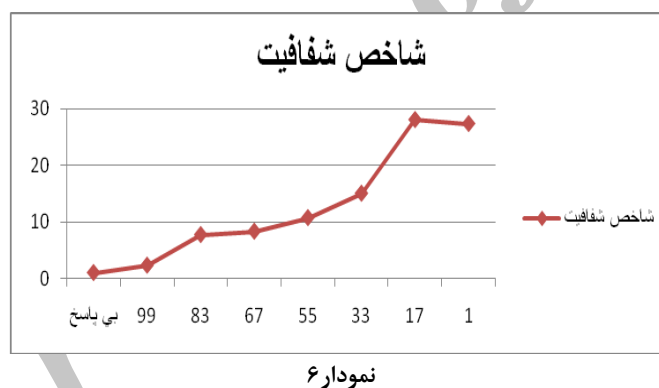

نمودار ۵

جدول ۸. توزیع درصدی میزان شفافیت

بی پاسخ	۹۹	۸۳	۶۷	۵۵	۳۳	۱۷	۰۱	
۱،۰	۱،۰	۸،۰	۸،۰	۸،۰	۱۳،۰	۲۹،۰	۳۳،۰	شفافیت بودجه
۱،۰	۲،۰	۶،۰	۹،۰	۵،۰	۱۳،۰	۳۳،۰	۳۱،۰	شفافیت استفاده در هزینه‌های عمومی
۱،۰	۴،۰	۹،۰	۸،۰	۱۹،۰	۱۹،۰	۲۲،۰	۱۸،۰	شفافیت در وضع قوانین و لوایح جدید
۱،۰	۲،۳	۷،۷	۸،۳	۱۰،۷	۱۵،۰	۲۸،۰	۲۷،۳	شاخص شفافیت

کاملاً شفاف (۹۹)، عمدتاً شفاف (۸۳)، بیشتر شفاف (۶۷)، بینابین (۵۵)، بیشتر غیر شفاف (۳۳)، عمدتاً غیر شفاف (۱۷)، کاملاً غیر شفاف (۰۱)
 براساس شاخص شفافیت ۲۷،۷ درصد پاسخگویان درباب مولفه شفافیت دولت ارزیابی کاملاً منفی و ۱۰،۷ درصد داوری تردیدآمیز داشته‌اند. تنها ۲،۳ از پاسخگویان شفافیت دولت را کاملاً مثبت ارزیابی کرده‌اند.

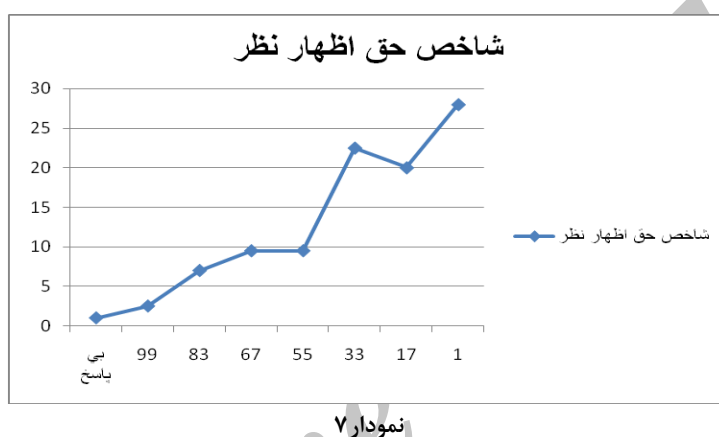

جدول ۹. توزیع درصدی میزان حق اظهار نظر قائل بودن برای شهروندان

بی پاسخ	۹۹	۸۳	۶۷	۵۵	۳۳	۱۷	۰۱	
۱،۰	۲،۰	۷،۰	۹،۰	۱۰،۰	۲۴،۰	۱۹،۰	۲۸،۰	آزادی مطبوعات
۱،۰	۳،۰	۷،۰	۱۰،۰	۹،۰	۲۱،۰	۲۱،۰	۲۸،۰	آزادی بیان
۱	۲،۵	۷	۹،۵	۹،۵	۲۲،۵	۲۰	۲۸	شاخص حق اظهار نظر

کاملاً موافق (۹۹)، موافق (۸۳)، تاحدی موافق (۶۷)، بینابین (۵)، تاحدی ناموافق (۳۳)، نا موافق (۱۷)، کاملاً نا موافق (۰۱).

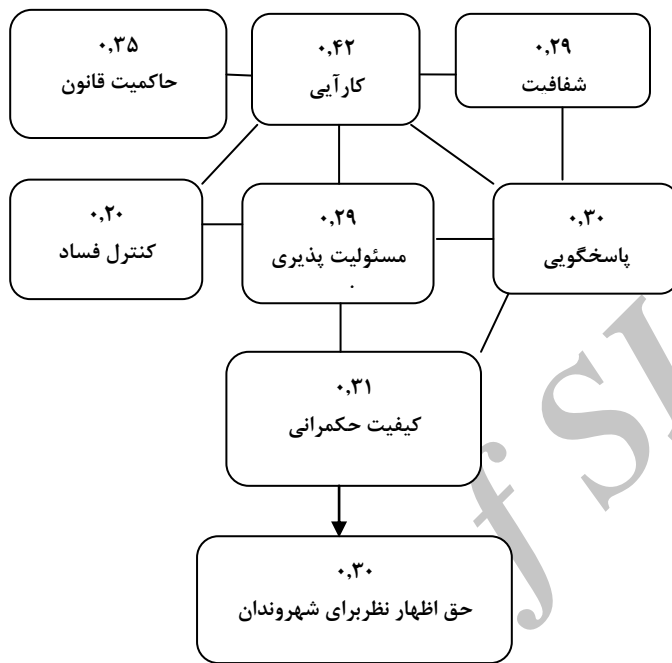
براساس شاخص حق اظهار نظر، می توان گفت ۲۸ درصد پاسخگویان معتقدند دولت هیچ حق اظهار نظری برای شهروندان قائل نیست. علاوه بر آن ۴۲٫۵ درصد آنان نیز در باز ۰٫۱ تا ۳۳ درجه توزیع شده اند. متوسط درصد استنادی که با مولفه حق اظهار نظر قائل بودن برای شهروندان کاملاً موافق بودند، برابر ۲٫۵ است.

داوری در باب فرضیه

فرضیه مقاله این بود که "میانگین درک استادان دانشگاههای تربیت مدرس، علامه طباطبایی و تهران، در باب کیفیت حکمرانی پایین تر از درجه نقطه گذار (۵) است"، بطوری که با معیار ۶۰ درصدی، استادان مورد مطالعه بیشتر غیر عضو مجموعه حکمرانی خوب هستند. شواهد تجربی دلالت بر آن دارد که ارزش میانگین درک پاسخگویان در باب همه زیر مجموعه های مفهوم کیفیت حکمرانی پایین تر از نقطه گذار است. این رابطه در باب شاخص کل کیفیت حکمرانی نیز صادق است. بیشترین میزان داوری منفی مربوط به شاخص کنترل فساد است.

تعریف مدل

براساس شاخص کیفیت حکمرانی، شواهد تجربی نشان می دهد که بطور متوسط ۶۷ درصد از پاسخگویان کیفیت حکمرانی را در ایران کاملا منفی تا عمدتا منفی ارزیابی کرده اند. تنها ۳.۱ از آنان کیفیت حکمرانی را کاملا خوب ارزیابی کرده اند و ۱۲ درصد پاسخگویان در نقطه گذار قرار دارند. فازی ترین نقطه است و جایی است که بیشترین ابهام را از حیت این که آیا یک مورد بیشتر عضو یا غیرعضو است، دارد. این افراد درباب کیفیت حکمرانی خوب یا بد تردید دارند.

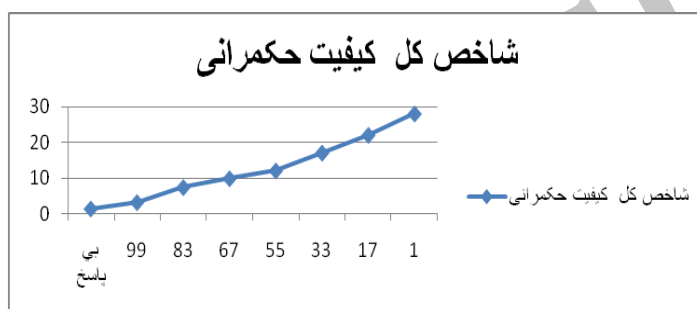
جدول ۱۰. توزیع درصدی میزان کیفیت حکمرانی

شاخص	بی پاسخ	۰.۹۹	۰.۸۳	۰.۶۷	۰.۵	۰.۳۳	۰.۱۷	۰.۱
حاکمیت قانون		۳.۷	۸.۰	۹.۷	۱۵.۳	۲۱.۰	۲۳.۰	۱۹.۳
شاخص کارآیی دولت	۱.۸	۲.۸	۱۲	۱۷	۲۰	۱۹	۱۵	۱۳
کنترل فساد		۲.۳۳	۶.۵	۴.۲۵	۸.۵	۷	۲۰	۵۰.۷۵
مسئولیت پذیری	۱.۵	۴.۵	۶.۵	۸.۵	۱۰.۵	۱۴.۵	۱۹.۵	۳۴.۵
پاسخگویی	۱.۰	۳.۷	۳.۳	۱۱.۳	۱۰.۰	۲۱.۳	۲۷.۷	۲۱.۷
شفافیت	۱.۰	۲.۳	۷.۷	۸.۳	۱۰.۷	۰.۱۵	۲۸.۰	۲۷.۳
حق اظهار نظر	۱	۲.۵	۷	۹.۵	۹.۵	۲۲.۵	۲۰	۲۸
شاخص کل کیفیت حکمرانی	۱	۳	۷	۹.۸	۱۲	۱۷	۲۲	۲۸

کاملاً عضو در مجموعه حکمرانی خوب (۹۹). عمدتاً عضو در مجموعه حکمرانی خوب (۸۳) بیشتر عضو در مجموعه حکمرانی خوب (۶۷) بینابین (۵) بیشتر غیر عضو در مجموعه حکمرانی خوب (۳۳). عمدتاً غیر عضو در مجموعه حکمرانی خوب (۱۷). عدم عضویت در مجموعه حکمرانی خوب (۰۱).

براساس درجه بندی میزان عضویت در مجموعه کیفیت حکمرانی، حداکثر درجه داوری منفی مربوط به شاخص کنترل فساد و مسئولیت پذیری و حداقل آن ناظر بر شاخص کارایی است. به عنوان یک نتیجه می توان گفت که اکثریت استادان مورد مطالعه ارزیابی منفی در باب کیفیت حکمرانی در ایران داشته اند.

به عنوان یک نتیجه باید گفت شواهد نشان دهد که فرضیه مورد آزمون صادق است.

نمودار ۸

نتیجه گیری

براساس یافته های تجربی می توان گفت اکثریت پاسخگویان داوری منفی در باب کیفیت حکمرانی در ایران داشته اند. در سطح ابعاد آن، کنترل فساد، مسئولیت پذیری درمقابل شهروندان، حق اظهار نظر و شفافیت دارای بیشترین درصد ارزیابی منفی اند. شواهد تجربی موجود دلالت بر آن دارد که کیفیت حکمرانی در ایران وضعیت پرابلماتیک دارد. یافته های این پیمایش با گزارش بانک جهانی در باب کیفیت حکمرانی در ایران سازگار است.

در اینجا این سوال مطرح است که برای حل مساله کیفیت حکمرانی چه باید کرد؟

حکمرانی خوب در کشور نیازمند توازن قدرت میان دولت و جامعه است. نهادهای مدنی مانند احزاب و NGOs به عنوان مکانیزم های تنظیم رابطه میان جامعه و دولت عمل می کنند. هرچه جامعه مدنی از ساختارهای توسعه یافته تری برخوردار باشد، توانایی نیروهای جامعه مدنی (سطح خرد) در تاثیر گذار، و نظارت بر فرایندهای سیاسی تشدید می گردد. در چنین شرایطی الگوی مناسبات میان کنشگران جامعه مدنی و کنشگران سیاسی حاکم متقارن تر می شود. یکی از پیامدهای آن حکمرانی خوب است.

منابع

- ساعی، علی (۱۳۸۶)، روش تحقیق در علوم اجتماعی با رهیافت عقلانیت انتقادی، تهران: سمت.
- ساعی، علی (۱۳۸۹)، تحلیل فازی اعتماد اجتماعی، تهران: جامعه و فرهنگ.
- ساعی، علی (۱۳۸۸)، معرفت شناسی فازی و دلالت های روش شناختی آن در علوم اجتماعی، مجله مطالعات اجتماعی ایران، ویژه نامه روش شناسی، دوره سوم، شماره ۴.
- ساعی، علی و محمد عبداللهی (۱۳۹۰)، شناسایی و الویت بندی مشکلات و مسائل شهر تهران از نگاه شهروندان، مدیران و متخصصان امور شهری، اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی.
- Yap Kioe, Sheng (2004). **What Is Good Governance?**, United Nations, Economic & Social Commission For Asia and The Pasific .
- World bank 2005. **Governance Indicators**,1996-2004. Washington D. C: WorldBank. Available <http://info.worldbank.org/governance>.
- **Governance for Sustainable Human Development**(1997) . A UNDP policy paper,UNDP.
- Daniel, kaufmann; Aart kraay, and Pablo zoido _ Lobaton(2003) .**Governance Matters. II**, World bank.
- Kaufman.Daniel, Kraay, Art and Mastruzzi,Massimo (2009). **Governance Matter IV:Governance Indicator for 1996-2009**.
- Ragin, Charles (2008). **Redesigning Social Inquiry: Fuzzy-Sets and Beyond**, Chicago.